

ADAM KONIECZNY
Poznań

STAN I POTRZEBY BADAŃ NAD POLONIĄ AUSTRIACKĄ

Literatura dotycząca Polonii austriackiej — tak naukowa, jak publicystyczna — jest w porównaniu z opracowaniami omawiającymi inne zbiorowości polonijne stosunkowo nieliczna, choć początki zainteresowań polskich autorów polonikami na terenie rdzennej¹ Austrii sięgają początków XIX w. Były to przede wszystkim prace poświęcone zabytkom i pamiątkom polskim w Wiedniu. Autorzy tych prac to: Edward Lubomirski², Jakub F. Kluczycki³, Józef Wawel-Louis⁴, Józef Glinkiewicz⁵, Aleksander Hajdecki⁶, Julian Morelowski⁷, Adam Gubrynowicz⁸ i Jakub Kukliński⁹.

¹ Pod pojęciem rdzennej Austrii rozumiem terytorium powstałe w wyniku I wojny światowej. W skład Pierwszej Republiki weszły następujące krainy: Austria Dolna i Górna, Burgenland, Karyntia, Salzburg, Styria, Tyrol, Vorarlberg i Wiedeń.

² *Obraz historyczno-statystyczny Wiednia. Oryginalnie w 1815 roku wystawiony wraz z planem tegoż miasta*. Warszawa 1821. Wydany anonimowo przez E. Lubomirskiego (por. R. Taboriski, *Wśród wiedeńskich poloników*, Kraków 1974, s. 5).

³ J. F. Kluczycki, *Pamiętki polskie w Wiedniu i jego okolicach*. Kraków 1835.

⁴ J. Wawel-Louis opublikował anonimowo w czterech kolejnych *Sprawozdaniach Towarzystwa Biblioteki Polskiej*, Wiedeń 1894 - 1897, studia pt. *Rzeczy i pamiątki polskie w Wiedniu* (por. R. Taboriski, *op. cit.*, s. 6).

⁵ J. Glinkiewicz, *Historia nabożeństwa i kościoła polskiego w Wiedniu*. Kraków 1901.

⁶ A. Hajdecki, *O wielkości i potędze narodu polskiego w świetle pomników historycznych wiedeńskich*. Poznań 1929. Wyniki swych poszukiwań archiwalnych Hajdecki ogłaszał w następujących czasopismach polskich i austriackich: „Przegląd Polski”, Kraków 1903; „Przegląd Naukowy i Literacki”, Lwów 1910, 1911; „Czas”; „Dziennik Poznański”; „Gazeta Świąteczna”; „Wiedeński Kurier Polski”; „Deutsches Volksblatt”; „Fremdenblatt”; „Neues Wiener Tagblatt”; „Österreichische Rundschau” i in.

⁷ J. Morelowski opublikował na łamach „Wiedeńskiego Kuriera Polskiego” (1915) cykl artykułów pt. *O pamiątkach przeszłości polskiej w Wiedniu*.

⁸ A. Gubrynowicz na łamach „Kuriera Warszawskiego” (1926) omówił *Pamiętki polskie w Wiedniu i okolicy* (por. R. Taboriski, *op. cit.*, ss. 7-9).

⁹ J. Kukliński, *Krótką historia kościoła św. Józefa i kaplicy króla Sobieskiego na Kahlenbergu*, Wiedeń 1931. Następnie również w Wiedniu (1966) ukazało się drugie wydanie tej pracy (opracowane wspólnie z K. Połczyńskim) w języku niemieckim pt. *Kurze Geschichte der St. Josef — Kapelle auf dem Kahlenberg*.

Pierwszą publikacją dotyczącą ludności polskiej na terenie Wiednia była broszura Grzegorza Smólskiego, w części tylko poświęcona Polonii wiedeńskiej¹⁰. W ciągu następnych lat ukazały się prace Jerzego Sewera Dunin Borkowskiego, poświęcone związkom Polaków z dworem cesarskim w Wiedniu¹¹. W 1910 r. wydano dwie prace Antoniego Karbowiaka prezentujące życie polskich studentów uczących się m. in. na terenie rdzennej Austrii¹². Są one ważnym i do dziś niezastąpionym źródłem informacji.

Z wyników badań współczesnych na szczególną uwagę zasługują opracowania naukowe prezentujące dzieje studiów Polaków w Austrii. Henryk Barycz w szeregu artykułów i w obszernej 150 stronicowej rozprawie omówił wpływ Uniwersytetu Wiedeńskiego na życie umysłowe Polski od początku jego istnienia po czasy współczesne¹³. Monograficzny charakter mają prace Stanisława Brzozowskiego. Autor omówił w jednej z nich studia rolnicze, leśne i weterynaryjne Polaków w Wiedniu od XVIII do XX w. Jest to szczegółowe opracowanie kreślące historię austriackich studiów rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, a na tym tle udział i rolę Polaków. W pracy znajduje się interesujący rozdział pt. *Udział studentów rolników, leśników i weterynarzy w życiu polskiej kolonii w Wiedniu*. St. Brzozowski zaprezentował również polskie i galicyjskie studia techniczne w Wiedniu do Wiosny Ludów¹⁴. Związkami wiedeńskiej szkoły weterynaryjnej z weterynarią polską zajął się Karol Millak¹⁵. Z kolei Michał Hanecki omówił studia lekarskie Polaków w Wiedniu¹⁶. Podobny temat poruszył w swym artykule Leon Wachholz¹⁷.

¹⁰ G. Smólski, *Pamiętki polskie i Polacy w Wiedniu*. Wiedeń 1886.

¹¹ J. S. Dunin Borkowski, *Panie polskie przy dworze rakuskim. Damy Krzyża Gwiazdzystego, damy pałacowe, kanoniczki honorowe sabaudzkie i berneńskie*. Lwów 1891; tenże, *Polacy dygnitarzami austriackimi*. 1. *Podkomorzowie i paziowie (1750 - 1890)*. Lwów 1890.

¹² A. Karbowiak, *Młodość polska akademicka za granicą 1795 - 1910*. Kraków 1910; tenże, *Dzieje edukacyjne Polaków na obczyźnie*. Lwów 1910.

¹³ H. Barycz, *Studia polskie w Wiedniu w epoce humanizmu, reformacji, i kontrreformacji katolickiej*. W: *Sprawozdania z czynności Polskiej Akademii Umiejętności*, t. LI; tenże, *Wiedeń a Polska w epoce Renesansu i Reformacji*. „Przegląd Zachodni” nr 11-12/1953, ss. 711-751; tenże, *Die Rolle der Wiener Universität im geistigen Leben Polens*. W: „Österreichische Osthefte” 1965, t. VI, ss. 177-194; tenże, *Uniwersytet Wiedeński w życiu umysłowym Polski*, W: tegoż, *Z dziejów polskich wędrówek naukowych za granicę*. Wrocław 1969, ss. 44-193.

¹⁴ St. Brzozowski, *Studia rolnicze, leśne i weterynaryjne Polaków w Wiedniu od XVIII do XX w.* Wrocław 1967; tenże, *Polskie i galicyjskie studia techniczne w Wiedniu do Wiosny Ludów*. W: *Rozprawy z dziejów oświaty*, 197.

¹⁵ K. Millak, *Związki wiedeńskiej szkoły weterynaryjnej z weterynarią polską*. „Medycyna Weterynaryjna” nr 3/1963.

¹⁶ M. Hanecki, *Lekarze polscy wychowankowie Uniwersytetu Wiedeńskiego*. *Sprawozdanie z poszukiwań w Archiwum Uniwersyteckim w Wiedniu*. W: *Archiwum historii medycyny* 1964, ss. 87-92.

¹⁷ L. Wachholz, *Wiedeńczycy*. „Polska Gazeta Lekarska” nr 24/1932.

Studia Polaków w Akademii Górniczej w Leoben przedstawił Stanisław Kossuth¹⁸.

W związku z osiemdziesiątą rocznicą istnienia Związku Polaków „Strzecha” w Austrii, Władysław Kucharski przygotował okolicznościową pracę poświęconą tej jednej z najstarszych i najbardziej zasłużonych organizacji polonijnych¹⁹. W czerwcu 1976 r. ukazało się opracowanie Wł. Kucharskiego i Zbigniewa Tomkowskiego, w którym omówione zostały następujące zagadnienia: historia Związku Polaków „Strzecha” w Austrii, stowarzyszenia i związki młodzieży polskiej, polskie stowarzyszenia robotnicze i związki samopomocy, związki stowarzyszeń polskich oraz oświata i kultura polonijna w Austrii. Praca stanowi istotny etap w dotychczasowych badaniach nad dziejami Polonii austriackiej²⁰. Zagadnieniami poloników wiedeńskich zajął się Roman Taborski. W kręgu jego zainteresowań znalazły się przede wszystkim poloniki kulturalne²¹. Próbę zarysu historii Polonii austriackiej (od połowy XIX w.) podjąłem w artykule zatytułowanym *Polonia austriacka. Zarys problematyki historycznej*, oraz w komunikacie naukowym wygłoszonym w czasie Międzynarodowej Konferencji Naukowej pt. *Stan i potrzeby badań nad zbiorowościami polonijnymi*²².

Znaczący wkład do badań nad dziejami Polonii austriackiej wniosły zorganizowane dwa polsko-austriackie sympozja naukowe. Pierwsze z nich pt. *Polacy w Austrii* odbyło się w maju 1975 r. w Krakowie. Sympozjum przygotowane zostało przez Uniwersytet Jagielloński i Towarzystwo Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” przy współudziale Związku Polaków „Strzecha” w Austrii, Towarzystwa Austriacko-Polskiego w Wiedniu i Towarzystwa Polsko-Austriackiego w Warszawie. Sympozjum zorganizowane zostało w związku z osiemdziesiątą rocznicą istnienia Związku Polaków „Strzecha” w Austrii. Zagadnienia referowane w czasie sympozjum skupiały się wokół czterech problemów: związków kulturalnych Polski i Austrii; działalności społeczno-kulturalnej i samopomocowej Polaków i Polonii w Austrii w XIX i XX w., udziału Polaków i Polonii w życiu politycznym i gospodarczym Austrii w XIX

¹⁸ St. Kossuth, *Polacy — słuchacze Akademii Górniczej w Leoben*. Katowice 1964.

¹⁹ Wł. Kucharski, *Verband der Polen in Österreich „Strzecha” — 80 Jahre Tätigkeit*. Wien 1975.

²⁰ Wł. Kucharski, Z. Tomkowski, *Polonia w Austrii*. Lublin 1976.

²¹ R. Taborski, *Działalność kulturalna wiedeńskich Czartoryskich*. „Przegląd Humanistyczny” 1970, nr ...; tenże, *Wśród wiedeńskich poloników*. Kraków 1974.

²² A. Konieczny, *Polonia austriacka. Zarys problematyki historycznej*, „Przegląd Polonijny” nr 1/1976, ss. 43-56; tenże, *Polonia austriacka*, W: *Stan i potrzeby badań nad zbiorowościami polonijnymi*. Wrocław 1976, ss. 611-616.

i XX w. oraz udziału Austriaków i Polaków w antyhitlerowskim ruchu oporu w czasie II wojny światowej. Na szczególną uwagę zasługują następujące referaty i komunikaty naukowe: St. Brzozowski przedstawił studia Polaków w Wiedniu; Wł. Kucharski zaprezentował dzieje Związku Polaków „Strzecha” w Austrii na tle działalności społeczno-kulturalnej Polonii austriackiej; Z. Tomkowski omówił dzieje polskich stowarzyszeń akademickich w Austrii w drugiej połowie XIX i na początku XX w.; Irena Paczyńska zarysowała dzieje czasopiśmiennictwa polskiego w Austrii (do 1938 r.); Józef Buszko i Andrzej Pilch nakreślili udział Polaków i Polonii w życiu politycznym i gospodarczym Austrii w XIX i XX w.; Stanisław Grodziski przedstawił udział Polaków w centralnych organach administracji i sądownictwa austriackiego, a Marian Zgórnjak zaprezentował udział Polaków w armii monarchii habsburskiej. Wymienione zagadnienia uzupełniła i rozszerzyła ożywiona dyskusja²³.

Drugim spotkaniem polsko-austriackim było zorganizowane w czerwcu 1976 r. w Lublinie Sympozjum Naukowe pt. *Współpraca polsko-austriacka*. Sympozjum zorganizowane zostało w ramach obchodów trzydziestolecia Towarzystwa Austriacko-Polskiego przez Polonijne Centrum Kulturalno-Oświatowe Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej, Towarzystwo Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” i Towarzystwo Austriacko-Polskie w Wiedniu. W trakcie obrad wygłoszone zostały dwa referaty poświęcone Polonii austriackiej: Wł. Kucharski omówił stowarzyszenia polonijne w Austrii, a Z. Tomkowski przedstawił zagadnienia łączności Polonii austriackiej z Polską²⁴.

Jednym z podstawowych źródeł wiadomości o życiu organizacyjnym Polonii austriackiej są wszelkiego rodzaju roczne sprawozdania działających w Austrii polonijnych stowarzyszeń i towarzystw. Niemal każda organizacja, stowarzyszenie czy towarzystwo drukowało co roku sprawozdanie wydziału (tj. władz) z całorocznej działalności. Niewielkie objętościowo broszury zawierają krótki rys działalności w ciągu minionego roku sprawozdawczego, omawiają prace poszczególnych sekcji (np. bibliotecznej, językowej, literackiej, szkolnej, artystyczno-towarzyskiej i in.). Wymieniano w sprawozdaniach skład osobowy zarządu towarzystwa, listy członków honorowych i wspierających, a niektóre towarzystwa drukowały w sprawozdaniach pełne listy swych członków. Zamieszczano także sprawozdania z finansowej działalności stowarzyszenia. Informacje te dają w miarę pełny i przejrzysty obraz charakteru i prac poszczególnych stowarzyszeń. Jednak liczba zachowanych sprawozdań jest niestety często

²³ *Polacy w Austrii. Materiały Międzynarodowego Sympozjum Naukowego, które odbyło się w Uniwersytecie Jagiellońskim w dniach 20 - 22 maja 1975*. Kraków 1976.

²⁴ Materiały z sympozjum ukażą się drukiem.

fragmentaryczna. Są one jednak bezcennym źródłem do odtwarzania historii poszczególnych stowarzyszeń.

Interesującym materiałem do badania dziejów Polaków w Austrii jest publicystyka zamieszczana przede wszystkim w prasie codziennej i tygodniowej. Szczególnie wiele artykułów znaleźć można do okresu monarchii habsburskiej. Artykuły (o bardzo różnej wartości merytorycznej) zamieszczane były głównie w czasopismach polonijnych wydawanych przede wszystkim w Wiedniu, a także, i to stosunkowo bogate, na łamach prasy lwowskiej, krakowskiej i śląsko-cieszyńskiej. Były to często reportaże z uroczystości organizowanych przez polskie stowarzyszenia działające w Wiedniu, Grazu i Leoben (znakomicie uzupełniają wspomniane wyżej sprawozdania roczne). W czasopismach drukowano również sprawozdania z działalności polskich stowarzyszeń. Zdarzały się także opracowania prezentujące całokształt życia Polonii austriackiej, były to jednak artykuły stosunkowo rzadko ukazujące się i niewielkie objętościowo²⁵. W okresie międzywojennym szczególne zasługi w popularyzacji życia Polonii austriackiej położyli Roman Hernicz i dr Beno Tennenbaum. R. Hernicz redagował i wydawał szereg polonijnych czasopism na terenie Wiednia, był również autorem wielu artykułów o życiu Polonii austriackiej drukowanych w prasie krajowej²⁶. B. Tennenbaum był wieloletnim działaczem i organizatorem życia Polonii austriackiej. W czasie obrad I Zjazdu Polaków z Zagranicy który odbył się w lipcu 1929 r. wygłosił referat pt. *Polacy w Austrii*²⁷. W czasie tegoż zjazdu wystąpił inny przedstawiciel Polonii austriackiej, Antoni Durkalec z referatem na temat szkolnictwa polskiego w Austrii²⁸.

Ważnym rodzajem źródeł do poznania dziejów, a także życia codziennego Polonii austriackiej, są pamiętniki polskich dygnitarzy, c.k. ministrów i urzędników monarchii habsburskiej, a także działaczy politycznych i społecznych. Pamiętniki te są zwykle obszerne i szczegółowe, poruszają i naświetlają szeroki wachlarz problemów Polaków w Austrii.

²⁵ Np. artykuł ks. J. Łukaszewicza, *Polacy w Wiedniu*. „Przewodnik Oświatowy” — Organ Towarzystwa Szkoły Ludowej, nr IV/1907 (kwiecień).

²⁶ R. Hernicz publikował swe artykuły w prasie polonijnej ukazującej się w Wiedniu, a także w czasopismach krajowych m. in. w „Kurierze Łódzkim”, „Polonii”, „Rzeczypospolitej”, i „Wychodźcy”. Redagował i wydawał w Wiedniu następujące czasopisma: „Pozdrowienia Żołnierskie” (1915 - 1916), „Głos Wiedeński” („Głos Wiednia”) (1916 - 1934), „Trybuna Polska” (1918), „Emigrant Polski” (1920), „Polski Przegląd Wiedeński” (1925 - 1926), „Przegląd Polski” (1925), „Głos Emigracji” (1926 - 1929), „Niedziela” (1926 - 1933?), „Wiedeńskie Listy Sportowe” (1926), „Gazeta Wiedeńska” (1930 - 1931).

²⁷ B. Tennenbaum, *Polacy w Austrii* (skrót referatu). W: *Pamiętnik I Zjazdu Polaków z Zagranicy 14 - 21 lipca 1929*. Warszawa—Poznań—Kraków 1929.

²⁸ A. Durkalec, *Szkolnictwo polskie w Austrii*. Tamże.

Autorami najbardziej cennych pamiętników są m. in.: Leon Biliński, ekonomista i kilkakrotny minister skarbu²⁹; Michał Bobrzyński, wybitny historyk, namiestnik i minister Galicji³⁰; Marian Rosco-Bogdanowicz, c.k. szambelan³¹; Kazimierz Chłędowski, historyk sztuki i minister Galicji³²; Stanisław Fałat, długoletni działacz Polonii austriackiej³³; Stanisław Głębiński, minister kolei³⁴; Zygmunt Lasocki, poseł do parlamentu austriackiego³⁵. Pamiętniki te są niezastąpionym źródłem do poznania atmosfery, w jakiej żyli Polacy w Austrii.

Jak wynika z przedstawionej wyżej literatury przedmiotu, stosunkowo najpełniej przebadane zostały dzieje studiów Polaków w Austrii, głównie w Wiedniu. Wskażę niżej, że istnieje jednak szereg luk w tej problematyce czekających na zbadanie — głównie w oparciu o zasoby archiwów austriackich. Duże zasługi w badaniu zagadnień związanych ze studiami Polaków w Austrii położyli historycy Uniwersytetu Jagiellońskiego i Zakładu Historii Nauki i Techniki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie.

Opracowana została historia Związku Polaków „Strzecha” w Austrii. Częściowo przedstawiono historię niektórych organizacji młodzieżowych, samopomocowych i oświatowych działających na terenie Austrii. Zaprezentowano także zarys problematyki historycznej Polonii austriackiej od połowy XIX w. do czasów współczesnych. Są to pierwsze tego rodzaju studia nie pozbawione jednak braków i nieścisłości. Tej problematyce poświęcili swe studia przedstawiciele Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia”, Polonijnego Centrum Kulturalno-Oświatowego Uniwersytetu im. Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie oraz Zakładu Badań nad Polonią Zagraniczną PAN w Poznaniu.

Dotychczasowe badania posiadają charakter wybitnie historyczny. Do przebadania pozostała obok fragmentarycznie zaprezentowanych dotąd zagadnień historycznych, cała problematyka socjologiczna, politologiczna i ekonomiczna Polonii austriackiej. W wyniku dotychczasowych studiów i dostępnych materiałów archiwalnych (wyłącznie krajowych) zarysowuje się konieczność przebadania i opracowania następującego katalogu problemów związanych z Polonią austriacką:

²⁹ L. Biliński, *Wspomnienia i dokumenty 1846 - 1922*. Warszawa 1924, 1925, t. I, II.

³⁰ M. Bobrzyński, *Z moich pamiętników*, Wrocław 1957.

³¹ M. Rosco-Bogdanowicz, *Wspomnienia*. Kraków 1959, t. I, II.

³² K. Chłędowski, *Pamiętniki*. Kraków 1957, t. II.

³³ St. Fałat, *Wspomnienia z dawnego Wiednia*. Warszawa 1937.

³⁴ St. Głębiński, *Wspomnienia polityczne*. Pelplin 1939.

³⁵ Z. Lasocki, *Polacy w austriackich obozach barakowych dla uchodźców i internowanych. (Wspomnienia z czasów wojny światowej byłego posła do parlamentu austriackiego)*. Kraków 1929.

— procesy formowania się Polonii austriackiej: emigracja z ziem polskich do rdzennej Austrii; reemigracja i repatriacja po I i II wojnie światowej³⁶; liczebność oraz struktura społeczna Polonii; emigracja sezonowa (czasowa) do rdzennej Austrii; emigracja i reemigracja mniejszości narodowych (głównie Żydów) z ziem polskich do Austrii;

— dzieje polonijnych instytucji, organizacji, stowarzyszeń i towarzystw działających na terenie rdzennej Austrii; na opracowanie monografii czeka szereg reprezentatywnych organizacji i stowarzyszeń kulturalno-oświatowych, robotniczych, społecznych i in. z okresu monarchii habsburskiej, Pierwszej Republiki (1918 - 1938) oraz po II wojnie światowej, głównie w latach 1945 - 1950; a także udział i rola mniejszości narodowych (głównie Żydów) w polonijnych stowarzyszeniach;

— dzieje prasy polskiej w Austrii³⁷ — w tym monografie głównych czasopism; na uwagę zasługują takie czasopisma polonijne jak np.: „Korespondencja Wiedeńska”, „Głos Wiedeński („Głos Wiednia”)”, „Wiedeński Kurier Polski”, „Nowiny Wiedeńskie Ilustrowane”, „Gazeta Wiedeńska”, „Głos Polski” i in.;

— biografie szeregu wybitnych przedstawicieli Polonii austriackiej prezentujące ich wkład w życie polityczne, kulturalne i społeczno-gospodarcze Austrii;

— studia Polaków w Wiedeńskiej Akademii Sztuk Pięknych; studia Polaków w Uniwersytecie Wiedeńskim (np. na wydziale filozoficznym), Politechnice Wiedeńskiej, akademiach wojskowych (np. w Akademii Inżynierii Wojskowej), uczelniach specjalistycznych oraz średnich (np. Theresianum, kolegiach teologicznych, konwiktach jezuickich i w instytutach pedagogicznych);

— „Całkowicie [...] białą plamę stanowi rola prawników polskich

³⁶ Repatriacja z Austrii po II wojnie światowej została częściowo omówiona przez K. Kersten w pracy pt. *Repatriacja ludności polskiej po II wojnie światowej (Studium historyczne)*. Wrocław 1974.

³⁷ Pierwszy rys dziejów czasopiśmiennictwa polskiego w Austrii do 1938 r. przedstawiła I. Paczyńska w referacie pt. *Czasopiśmiennictwo polskie w Austrii*, wygłoszonym w czasie obrad Międzynarodowego Sympozjum Naukowego na temat: *Polacy w Austrii (Polacy w Austrii)*. Kraków 1976, ss. 159 - 167; krótko o prasie polskiej w Austrii wspominał A. Paczkowski w rozdziale pt. *Prasa na obczyźnie (1870 - 1918)*. W: *Prasa polska w latach 1864 - 1918*. Warszawa 1976, s. 265; Dotychczas opracowano dwie monografie polonijnych czasopism wydawanych w Austrii: R. Taborski, *Pod znakiem powstania styczniowego i Grottgera (o wiedeńskim czasopiśmie „Postęp” 1859 - 1864)*. „Przegląd Humanistyczny” nr 5/1969; szkic pod identycznym tytułem zamieścił R. Taborski w tomie: *Wśród wiedeńskich poloników*. Kraków 1974, ss. 36 - 61. Monografię materiałową (opartą na własnych wspomnieniach) opracował J. Kowalczyk w artykule pt. *Ludzie i sprawy wiedeńskiego „Świtu”*. W: *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego* T. XV, nr 1, ss. 99 - 112.

w ogólnoaustriackim wymiarze sprawiedliwości”³⁸; „[...] brak opracowań rejestrujących polskich funkcjonariuszy, zatrudnionych na mniej eksponowanych stanowiskach w centralnym aparacie administracji i wymiaru sprawiedliwości”³⁹; a udział Polaków w armii monarchii habsburskiej został zaledwie zarysowany⁴⁰;

— miejsce i pozycja Polonii wśród społeczeństwa austriackiego; postawa społeczeństwa austriackiego wobec Polonii; stereotypy przedstawicieli Polonii w austriackiej literaturze, sztuce i środkach masowego przekazu;

— zagadnienia asymilacji, jej stopnia, specyfiki i okoliczności w których ulegała przyspieszeniu lub opóźnieniu; czynniki wpływające integrująco i dezintegrująco na Polonię; rola organizacji polonijnych z punktu widzenia asymilacji;

— przemiany języka polskiego i kultury Polonii austriackiej;

— stosunek Polonii austriackiej do Polski Ludowej i do przemian społeczno-politycznych, które nastąpiły w Polsce po zakończeniu II wojny światowej;

— więź Polonii austriackiej z krajem w przeszłości i obecnie;

— studium o sytuacji ekonomicznej Polonii, tak historycznej, jak i współczesnej;

— wpływ neutralności Austrii na całokształt życia Polonii.

Są to zagadnienia ważne tak z naukowego, społecznego jak i politycznego punktu widzenia, zważywszy na wkład Polonii w życie kulturalne, społeczno-ekonomiczne i polityczne Austrii, a także na historyczne i współczesne stosunki polsko-austriackie. W trakcie dalszych badań z pewnością pojawią się problemy i zagadnienia trudne obecnie do zdefiniowania z tego powodu, że autorowi niniejszego szkicu nie udało się dotychczas dotrzeć do austriackich materiałów archiwalnych.

Ożywienie zainteresowań problematyką Polonii austriackiej, jakie można zauważyć w ciągu ostatnich kilku lat (wynikiem czego było zorganizowanie dwóch wspomnianych wyżej sympozjów polsko-austriackich, w których brali udział zarówno badacze polscy, jak i austriaccy), pozwala mieć nadzieję, że badania problematyki Polonii austriackiej będą kontynuowane i rozwijane, oraz przyczynią się do ukazania pełnego wkładu Polonii austriackiej w życie polityczne, społeczno-kulturalne i ekonomiczne Austrii.

³⁸ St. Brzozowski, *Studia Polaków w Wiedniu*. W: *Polacy w Austrii*. Kraków 1976, s. 80 i nast.

³⁹ St. Grodziski, *Udział Polaków w centralnych organach austriackiej administracji i sądownictwa*. Tamże, ss. 179, 180.

⁴⁰ M. Zgórnjak, *Polacy w armii monarchii habsburskiej*. Tamże, ss. 187 - 190.